

”MAKSA VAKUUTUS” -PROJEKTI

ILKKA HALONEN

TAUSTAA

Syksyllä 1990, jolloin suomalainen lama otti vasta ensi askeleitaan, esitin Alkoholipolitiikka-lehdessä ajatuksen, että pieni osa alkoholiveron tuotosta tai Alkon voittovaroista voitaisiin ohjata suoraan jo syntyneiden alkoholihaittojen lievittämiseen eräänlaisena ”haittaverona”. Vaikka saman lehden toimistuspäällikkö Matti Virtanen asettui pari numeroa myöhemmin pääkirjoituksessaan painokkaasti tukemaan kantaani, saimme asiasta vain vähän palautetta. Käsitykseni mukaan vääränä aikana ja ehkä sopimattomalla tavalla esitetty aloite vaiettiin kuoliaaksi.

Kevään 1993 Suomessa lienee sitäkin epärealistisempaa uskoa, että valtiovalta olisi suoranaisesti valmis luovuttamaan penniäkään alkoholin myynnin kautta tulevasta tuotosta.

Samaan aikaan suomalaisten päihdeongelmaisten saamat kuntoutuspalvelut erityisesti laitospääntöksen osalta ovat vakavasti uhattuina. Kokonaisia kuntoutuslaitoksia ja kuntayhtymii lakkautetaan. Vuosikymmenten kuluessa luotu kuntoutusjärjestelmä on perusteitaan myöten uhanalainen. Kehitykselle ei näy loppua.

Päihdekuntoutuspalvelut eivät kuitenkaan ole nielleet julkisia varoja kohtuuttomasti. Erilaisia kustannus-hyöty-vertailuja on esitettävissä. Samaan aikaan kun koko valtion tulopuolesta noin 8 prosenttia saadaan alkoholin myynnistä ja jokainen suurkuluttaja maksaa juomalla alkoholia keskimäärin

15 000 markkaa *ylimääräistä* veroa vuodessa, yhä useammat ihmiset jäävät vaille tarkoituksenmukaisia palveluja alkoholiriippuvuutensa hoitamisessa.

Juomisoingelmaan sisältyy usein väistämättä köyhyys. Kunnat myöntävät erittäin kit- saasti maksusitoumuksia tai ostopalvelusopi- muksia tarvitseville. Seurauksena on aivan ilmeisesti lisääntyntä sairastavuutta, kuol- leisuutta ja itsetuhokäyttämistä. Kuntien sosiaalibudjeteista vain 0,6 prosenttia on oh- jautunut päihdeongelmaisten erityispalvelu- jen rahoittamiseen. Tästäkin osuudesta sosi- aalitoimen piirissä juustohöylä on veistänyt suhteellisesti paksuimman viipaleen. Val- tionapu-uudistuksen tapahduttua on syytä epäillä tämän marginaalisektorin rahoituksen edelleen kapeutuvan. Lisäksi päihdeongel- maiset saattavat joutua eri kunnissa yhä eriar- voisempaan asemaan.

Oy Alko Ab:n kaksinainen tehtävä on ollut myydä tuotteitaan mahdollisimman tehok- kaasti, mutta samalla pitää alkoholin käytöstä seuraavat haitat minimaalisina. Käytännössä haittojen minimointi on ollut lähinnä primaaripreventiota, valistusta ja perustutkimuksen tukemista. Alkon osuus jo syntyneiden haitta- vaikutusten lievittämisessä ja korjaamisessa on jäänyt vähäiseksi.

ALOITTEEN KUVAAUS

Jos ainakin osa päihdehuollon laitoshoidon ja katkaisuhoidon muotoisista palveluista halu-

taan säilyttää toimintakykyisenä, tarvitaan aloitteellisuutta päihdehuollon järjestöiltä. Sinänsä kehittyneistä itseapujärjestelmistä (mm. AA-liike) huolimatta päihdeongelmaisten omat etujärjestöt ovat suhteellisen heikkoja eivätkä juuri saa osakseen – toisin kuin monet vammaisjärjestöt – julkista sympatiaa. Tässä kriisitilanteessa Alko tuntuu luontevalta yhteistyökumppanilta.

Ajatukseni on toteuttaa alueellinen tai valtakunnallinen valistus- ja keräyskampanja alkoholiongelmaisten kuntoutuspalvelujen pelastamiseksi. Keskeisinä taustayhteisöinä voisivat olla Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä ja Alko. *Keräyksen kohderyhmänä (jolta kerätään) olisivat Alkon myymälöissä asioivat asiakkaat.*

Projektin työnimenä on MAKSA VAKUUTUS. Alkuosa viittaa rahaan ja alkoholisairauksiin, loppuosa siihen, että kuka tahansa saattaa jossain elämänvaiheessa tarvita turvaa vastaisen varalle. Viittaa vain näinäkin aikoina suurille ikäluokille markkinoitaviin eläkevakuutuksiin.

Projektin toteutus edellyttäisi tiedotus- ja valistuskampanjaa. Pääpaino tulisi olemaan myymäläverkostossa eikä niinkään joukkotiedotuksessa. Seuraavassa joitakin ajatuksia:

– Alkon asiakkaille on annettava tietoa alkoholin liikakäytöstä aiheutuvien haittojen hoitamisen kriisistä (mm. kuntoutuslaitosten lakkauttamisesta).

– Olisi painotettava, että periaatteessa kuka tahansa Alkossa asioiva voi jossain elämänvaiheessa (kriisit ym.) tarvita kyseisiä palveluja ja että ”tutkimuksen mukaan” ei voida luotettavasti ennustaa, kuka tulee riippuvaiseksi alkoholista. Asiakkaiden omia torjuntia ja suojautumismekanismeja varovasti käsittelemällä heidät olisi saatava tuntemaan olevansa ”omalla” asiallaan, tukemaan omia palvelujaan ja oikeuksiaan, ottamaan ainakin symbolisesti ”vakuutuksen” itselleen.

– Kampanjamateriaalia olisi oltava paitsi näkyvillä tai saatavilla julisteina, tarroina ja esitteinä myös asiakkaiden mukaan lähtevinä

tuotteina varmistamassa, ettei asia jää keneltäkään havaitsematta. Tällaisia voisivat olla muovikassit, lisäetiketit, irtokorkit jne.

Käytännössä keräys voitaisiin toteuttaa tavallisena lipaskeräyksenä. Uskon idean kuitenkin toimivan paremmin, mikäli keräyksessä ei suoranaisesti käsitellä rahaa. Tällöin tulee mieleen ainakin kaksi vaihtoehtoa:

1. Voidaan hyödyntää pullonpalautusta. Tällöin asiakas voisi osallistua keräykseen palautusautomaatista saatavilla kuiteilla – tietenkin vapaaehtoisesti. Mitä enemmän palautettavia pulloja on, sitä suurempi on peruste ”maksaa vakuutus”, vaikka tässä yhteydessä on syytä välttää tarpeetonta henkilökohdastaamista. ”Rahastamattomia” kuitteja vastaanava rahamäärä ohjautuisi näin keräykseen.

2. Alkon liikeideaan sopisi lisäksi uusi tuote, jonka hinnasta osa ohjattaisiin keräykseen. Mielestäni parhaiten markkinatilanteeseen sopisi lamapullo *Viinanen*, joka olisi pieni pullo (0,37 l) aitoa Koskenkorvan viinaa sellaisenaan tai lievästi katkerolla maustettuna. Jos tuote hinnoiteltaisiin järkevästi (60–70 mk; vrt. salmiakkikossu 59 mk) ja sille luotaisiin muotituotteen imago, menekki olisi todennäköinen. Tällöin jo 2–5 markkaa pullolta keräykseen tuottaisi merkittäviä summia. Pikkupullo kohtuuhintaan olisi myös virallisen alkoholipolitiikan kanssa yhdensuuntainen hanke. *Viinasesta* voisi olla myös 4–8 senttilitran anniskeluversio ravintoloille; se olisi hinnaltaan suhteellisesti kalliimpi, mutta sen voisi halutessaan nauttia sellaisenaan.

Ammattitaitoisesti toteutettu kampanja tuottaisi uskoakseni miljoonina laskettavan rahasumman näin lamankin aikana. Tuoton käytön yksityiskohtiin en ota tässä kantaa. Uskon kuitenkin, että ainakin 1–2 toiminta-ajatukseltaan tervettä päihdehoitoyksikköä voitaisiin luotsata lamakauden yli. Tai vastavasti useille sadoille tai kenties tuhansille alkoholiongelmaisille voitaisiin tarjota katkaisuhuolto- ja kuntoutuspalveluita, joita ilman he tällä hetkellä jäävät puuttuvien maksusitoumusten ja ostopalvelusopimusten vuoksi.

Kampanjan valistuksellinen päätavoite olisi Alkon asiakkaiden tiedon ja ymmärtämyksen lisääntyminen alkoholin kanssa vaikeuksiin joutuneita ihmisiä kohtaan. Olisi luotava alkoholia käyttävän suomalaisen enemmistön keskuuteen sellaista solidaarisuutta, jossa ei olisi tarvetta jyrkkään jakoon ”kohtuukäyttäjiin” ja ”alkoholisteihin”. Mikäli ongelmien kehityksen logiikkaa voitaisiin kansantajuisesti ja ehkä huumorillakin höystettynä havainnollistaa, alan kuntoutuspalvelujen imago samalla paranisi ja palvelujen käyttökynys madaltuisi.

Kuvatun kaltaisen solidaarisuuden kehittymiselle olisi tällä hetkellä otollinen vaihe, koska uusia ”normaaleja” ihmisryhmiä on lamaan liittyvien kriisien kautta hakeutunut päihdepalvelujen käyttäjiksi. Tällaisia ihmisiä löytyy mm. työttömiksi jääneiden huippuammattilaisten, ylivelkaantuneiden sekä konkurssin tehneiden yrittäjien piiristä. Kun asiansa loppuun asti hoitamaan pyrkineet vas-

tuullisina pidetyt ihmiset hakevat lohtua juomisesta, heitä on paljon vaikeampi tuomita tai nimetä toiseen kastiin kuin perinteisiä puliukkoja, jotka edelleen muodostavat kansan tajunnassa jonkinlaisen alkoholiongelmaisen ihmisen arkkityypin.

Tämän kaltaisen kampanjan avulla Alkolla olisi oivallinen tilaisuus kirkastaa kilpeään osallistumalla julkisesti ”aiheuttamiensa” haittavaikutusten lievittämiseen myös kuntoutustyön osalta. Vaikka käsitystä Alkosta alkoholihaittojen aiheuttajana voitaneen pitää populistisena, se on myös yllättävän populaari.

Haluan korostaa, että edellä kaavailtu melko yksityiskohtainen esitys on vain yksi mahdollisuus Alkon ja päihdehuollon yhteistyön kehittämiseksi nykyisessä kriisissä. Perimmäisenä tavoitteena on alkoholin kanssa vaikeuksiin joutuneiden ihmisten etujen ja oikeuksien puolustaminen. Toissijaisena päämääränä on jo nyt ankaran saneerauksen kohteeksi joutuneiden päihdehuollon palveluiden toimintaedellytysten turvaaminen.